

Radoslav Lopašić

II.
ZAKON ZA LIČKE VLAHE OD G. 1433
(1890)

Veliki dio današnje bosansko-hercegovačke pokrajine pripadao je staroj državi Hrvatskoj. Ne sežući u doba narodnih hrvatskih banova i kraljeva, dok je bio narodni i državni život između Hrvatske i Bosne gotovo istovjetan, spominjemo, da su za vladanja ugarsko-hrvatskih kraljeva g. 1325. od Hrvatske odtrgnute župe Dumno, Hlievno i Glamoč i pod imenom “zapadnih strana” Bosni pripojene, pa da je još tečajem četrnaestoga vieka bosanska država zaokružena na Vrbasu i na Plivi sa nekoliko hrvatskih župa, kojim je nadjenuto ime “dolnji krajevi”. Ali se i poslije sterala Hrvatska do Vrbasa i preko te rieke. Još o Petrovu g. 1380. za banovanja Petra Sudara bile su na saboru u Zagrebu zastupane županije Dubička, Vrbaška, Sanska i Mrenska (comit. Dubica, Orbas, Zana et Meren).⁶⁵

Bosansku je državu najviše razširio i ojačio odvažni kralj Tvrdko, pripojiv Bosni veliki dio Hrvatske sve do Jadranskoga mora. Držeći Hrvate i Srbe u svojoj kraljevskoj vlasti, pisao se kraljem hrvatskim i srbskim. Ali poslije Tvrdka nije se vlast bosanska na sjevernoj strani Vrbasa prama Uni mogla učvrstiti, a prostrana bosanska država opet se razbije za doba protukraljeva i prijestolnih borba u Bosni. Istina, bosanskom je moći i podporom spljetski herceg Hrvoje Vukčić g. 1398, bio prodro čak i u Dubičku županiju, pa za neko doba pače i u Bišću smjestio bio vojnu posadu, nu to je Hrvoja bio izveo samo kao ban i namjestnik ugarsko-hrvatskoga protukralja Ladislava Napuljskoga, koga su mnogi Hrvati priznavali zakonitim kraljem, naročito u onih priedjelih Hrvatske, što ih je bosanska i Hrvojina vojska čuvala. Pa i ta zaprema bila je samo prolazna i za kratko vrijeme, a nije nipošto obsezala čitav prostor zemalja na Uni, što je kasnije pripadao Bosanskomu vilajetu. Okolica Bišća sa gradovi Ripčem i Sokolcem ostala je poštedjena od Bošnjaka i pristalaca kralja Ladislava, a i čitava Krajina na lievoj obali Une od Krupe do

⁶⁵ Neo - registr. acta, fasc. 953. br. 9. prije u hrvatskom zem. arhivu, sada u Budimpešti. (Lopašić: *Bihać.*)

Kladuše odoli i Tvrdku i Hrvoji, pa ju tekarsko oružje ote Hrvatskoj i bosanskomu pašaluku pripoji...

I za turskoga vladanja vazda su priedjeli izmedju Vrbasa i Plive sa iztočne strane i rieke Une na zapadnoj strani pa sve do Glamoča i Hlievna u današnjih okružjih Bihaćkom, Banjalučkom i po nešto Travničkom držani kao dielovi kraljevine Hrvatske, pa su pod imenom "turske Hrvatske" obilježeni na svih zemljovidih do novijega doba. Istom poslije austrijske zapreme počelo se namitati čitavu gore naznačenom prostoru ime: "Krajine", koje pak ime pripada samo pravoj Krajini u bližnjoj okolini Bišća i priedjelom u zavoju Une na lievoj obali rieke.

Na ovu Krajinu, koja je do Omerpaše još pod zloglasnim Mehmedpašom sačinjavala posebni sandžak za muselim-pašu, a danas obseže upravne kotare Bihaćki, Cazinski i Krupski u okružju Bihaćkom, ograničujemo svoje pripoviedanje...

Bihaćka se krajina prostire na obje obale srednje Une izmedju Hrvatske i kotara Ključkoga i Petrovačkoga. Negda je Una bila poglavita rieka Hrvatske ("*principalissimo fiume di Croacia*") i tekla je sredinom kraljevine, a sada čini medju samo na donjem svom tečaju prema Bosni...

Ma da je na Uni silna bratska krv prolivena, narod iza Une nije za dugotrajne borbe toliko patio i toliko izpremiešan, kao što ovamo bliže prama Kupi i Korani u nekadašnjoj banskoj i Karlovačkoj krajini, gdje je staroga naroda po gotovo nestalo. Priedjele oko Une prama Bužimu, Ostrožcu i Cazinu, pa i sam Bihać zauzela je turska sila jednim mahom, naroda je doduše za ratnih godina 1530 – 1540., pa nakon pada Krupe g. 1565. i Feradove vojne g. 1576 – 1578. mnogo uskočilo u kršćanstvo, ali većina je ipak ostala na otčinskoj grudi, pokorila se turskoj vlasti i primila koran. To je bilo tim lakše, što su se mnogi kmetovi, tlačeni do zla boga od svoje vlastele, bili uzrujali i naginjali turskoj vlasti samo da budu u životu i imetku što više poštedjeni. Po tom dakle ne ima sumnje, da su većina današnjih krajišnika oko Une prasjedioci i potomci tamošnjih starih kršćanskih Hrvata. Ponešto je drugačije glede priedjela bliže do korduna hrvatskoga oko Vranograča, Kladuše, Tržca i Izačića, oko kojih je gradova borba dulje trajala i dovršila se konačnim opustošenjem tamošnjih krajeva. Rečeni priedjeli bili su gotovo sto godina pusti te su tekarsko oružje oko polovice sedamnaestoga vieka na novo napučeni muhamedovci i Vlasî iz nutarnjih strana i nakon odagnanja Turaka iz Like (g. 1689.)

Ličkimi muhamedovci, od kojih ima potomaka manje ili više po svih mjestih Bihačke krajine...

U Hrvatskoj bilo je vazda naroda, koji se zvao Vlasima. Takove Vlahe spominje već kralj Sigismund, darujući g. 1431. i 1435. knezom Frankopanom razna imanja oko Une, u današnjoj gornjoj Dalmaciji i u Lici. U to doba teško da su se Vlasi razlikovali od ostalih Hrvata ni vjerom ni po jeziku i narodnosti, ali je među njimi i Hrvati i Srbi svakako razlika bila u društvenom položaju, po radu i zanimanju. Vlasi bili su u prvom redu čobani i poljodjelci, živeći dielom razlučno od Hrvata po posebnih zakonih. Ne upuštajući se u daljnje razlaganje priobćujemo u prilogu ove knjige⁶⁶ radi upoznanja hrvatskih Vlaha dvie vrlo zanimljive hrvatske listine. Jednom, pisanom glagolski, od g. 1433. podjeljuju: *“knezi, vladiki, vojvoda i sudci vlaški i vsi dobri Vlasi svete krune kraljestva Ugrskoga u Hrvatih slobošćinu vsemu imanju svetoga Ivana crikve v Lici na gori (Velebitu), da nijedan Vlah i s nami naš brat hrvatskih Vlahov ne imi rečenomu imanju nijednoga zla činiti”*. Drugom pak listinom, pisanom ćirilski, u Klisi kod Spljeta g. 1436. potvrđuje *“Hanž Frankopan, Krčki, Modruški, Cetinski i Kliski knez i veće, ban Dalmacije i Hrvat”* hrvatskim Vlahom u Dalmaciji *“počtene i dobre i prave njih navadne zakone”*.

Iz sačuvanih pismenih spomenika ne može se razabrati, da li je i u Bihačkim stranah bilo Vlaha prije turske provale. S ove strane Une prema sadašnjoj hrvatskoj medji jamačno da ih nije nikad bilo. Prvi Vlasi pomaljaju se na početku šestnaestoga vieka oko Dinarskih planina i kod izvora Une oko Unca, Srba i Glamoča. Ove Vlahe jednako hvale g. 1530. ban Ivan Karlović, Mikula Jurišić i gradjani Bihački, da su valjani i hrabri ljudi (de valore), moleći generala Katzianera, da ih primi u kršćanstvo. Vlasi ovi, kaže se, da su prije kršćanom tri sta jada zadavali. Ovi isti Vlasi naseljeni su kasnije u Žumberku, gdje im je ustupio zemalja tamošnji vlastelin Ivan Kobasić.⁶⁷ God. 1551. javio je general Ivan Lenković kralju Ferdinandu, da su Turci izveli iz nutrašnjosti Turske više tisuća Morlaka ili Vlaha (*“soviel tausent Morlagkhen oder Wallachen aus der tyeffe der Türkhen”*), i da ih naseliše oko Srba i u Kozlovom (Kosovom) polju kod Knina.⁶⁸ Po svoj su prilici u to doba sa narodom došavši kalu-

⁶⁶ Vidi Listine br. III. i IV. U dodatku.

⁶⁷ Razni dopisi sa Katzianerom u zem. arhivu u Ljubljani, fasc. 120. – Krčelić B. *Notitiae praeliminares* str. 130. – Vidi članak o Brekovicu u ovoj knjizi.

⁶⁸ Arhiv zajedničkoga fin. ministarstva u Beču.

djeri u Rmanji, gdje je bio g. 1448. i 1451. purgarski i varoški stol (sud) i stol županije Lapačke, osnovali pravoslavni manastir, koji je poslije dugo obstojao pa je nedavno obnovljen. Osvojivši Turci g. 1560. gradove Lišnicu, Novigrad i veliki dio Unske doline prema Buševiću i Krupi naseliše tamošnje krajeve narodom iz nutrašnje Bosne.⁶⁹ Veliki zaštitnici pravoslavnih Vlaha bili su nekoji bosanski paše i sandžaci. Vlahom je bio jako u volju Memi beg, koji je g. 1589. postao sandžakom Ličkim. Oni su rrimice dolazili u Liku samo s toga, da pod njegovu zapovied dodju.⁷⁰ I ratobornoga Hasanpašu Predojevića milovali su Vlasi, a on se podpunoma u njih uzdao, upotrebljavajući ih na svojih vojnah. Po službenom izvještaju zaokupiše Vlasi po Hasanovoj odredbi g. 1593. nakon pada Bišća krajeve oko Brekovice, Ripča, Ostrvice i u Vrloj dragi do Sokolca, množeći se kasnije svakim danom. Ali jedva što se Vlasi po Krajini naseliše, već je mnogim izmedju njih dodijalo tursko gospodstvo. Spominje se, da su već g. 1579. Vlasi stojeći na turskoj službi u Cazinu i Ostrožcu, voljni bili rečene gradove predati kršćanom. God. 1599. uskoči mnogo Vlaha iz Korenice i Bihaćkih strana u Gomirje. G. 1605. dovede general Vid Kisel Vlahe iz Ostrožca u strane Ogulinske i Bosiljevačke, a za ovim nešto kasnije dodjoše Vlasi iz Uzorca i Turja u Karlovačku krajinu. Počev od g. 1683. nakon turskoga poraza kod Beča jako se uzvrpoljiše Vlasi po čitavoj Krajini, a Turci s toga uplašeni zaključiše na sastanku u Krupi, da će Vlahe od medja maknuti i nastaniti iza Une. Toga Turci, u to doba ljuto napastovani od banske i Karlovačke krajine, izvesti ne mogoše, a Vlasi pod zaštitom bana hrvatskoga grofa Nikole Erdeda i generala Karlovačkoga grofa Ivana Josipa Herbersteina zapremiše g. 1685. – 1688. priedjele banske i Karlovačke krajine oko Petrinje i Gline, Skrada, Vojnića, Krstinje i Budačkoga. Prazna mjesa na Krajini posjedoše dielom Turci vojnici, najvećma pak odagnani iz Like Turci.⁷¹

...Kako je već spomenuto, počinjali su Vlasi, boraveći u zemljah Turkom podčinjenih i često na turskoj službi, mnogo štete u Hrvatskoj. Osobito dodijaše Bišću Vlasi, što se bijahu nastanili oko Dinarskih pla-

⁶⁹ Izviešće generala Ivana Lenkovića od 11. svibnja g. 1560. Savremeni priepis u mojoj zbirci.

⁷⁰ Lopašić R. *Spomenici hrvatske Krajine* I., str. 133. Martin Hartenstein javlja iz Bišća: “*dan sich die Wallachen gewaltig ser loben und (den Memibeg) lieb haben*”.

⁷¹ Lopašić R.: *Spomenici*, knjiga I. str. 345, 346; II. str. 203, 250, 300–307, 311, 347, 409. Izviešće generala Herbersteina u savremenom priepisu u mojoj sbirci.

nina i kod izvora Une oko Unca, Srba i Glamoča (*“Valachi Thurcorum, qui comoraverunt in Zerb, in Unacz et in Glamoch”*.) Kad se ovi Vlasi iznevjeriše Turkom, te stadoše na kršćanstvo prelaziti, jako su se tomu Biščani radovali. Biščani ih preporučiše na Križevo g. 1530. generalu Katzianeru, moleći ga, da primi Vlahe u kršćanstvo, jer da su valjani i hrabri ljudi (*“sunt homines de valore”*). Držalo se, da će za njimi prieći u kršćanstvo i mnogi drugi Vlasi. Poglavica Vlaški Ladislav Stipković od Glamoča pošao je bio glavom u Ljubljanu, da se preporuči. Odmah treći dan, čim Vlasi u Bihać stigoše, potukoše Biščani, na novo oduševljeni, pred samim gradom tursku vojsku. Mjeseca srpnja god. 1530. izletješe Biščani do Knina i do Cetine, gdje je bio u isto doba prikupio kršćanske čete harambaša Nikola Bidojević.⁷²

...Vlasi, što su bili naseljeni u Kladašah, pobunili su se bili već god. 1683. odmah poslije Bečkog poraza. Dvie godine kasnije (1685.) izvede iz Kladaše turanjski kapetan barun Franjo Oršić 120 vlaških kuća i smjesti ih oko Budačkoga, gdje su im i danas potomci. Kuće turske i vlaške bio je i onako prije toga seljenja general Karlovački Herberstein popalio.⁷³ Prazne zemlje posjedoše god. 1689. bjegunci iz Like i Krbave, kad su te županije Turkom otete. Predobiv za turskoga rata g. 1695. ban hrvatski grof Adam Baćan Vranograd i Todorovo, narene s vojskom i na Kladašu. Hrvati jurišaše grad, ali ga predobiše istom onda, pošto je u Kreševu poginuo poglaviti turski vodja Grahovo.⁷⁴ Prošloga vieka bili su gospodari Kladaše bezi Beširevići, držeći i nekoliko kmetova u kotaru Kladaškom...⁷⁵

⁷² Pisma Biščana u hrvatskom zemaljskom arhivu u škrinji povlastica i u Ljubljanskom Rudolfinu, fasc. 120.

⁷³ Bilješke iz zem. arhiva u Ljubljani. – Lopašić R.: *Spomenici hrv. Krajine*, knj. II. str. 257. – “Croatica” u bečkom ratnom arhivu. – Hörmann: *Narodne pjesme muhamedovaca u Bosni*, knj. I. i II. – Iz rukopisne zbirke narodnih pjesama “Matice Hrvatske”.

⁷⁴ *Theatrum europaeum*, knj. XV. str. 15.

⁷⁵ R. Lopašić, *Bihać i Bihaćka krajina*. Matica hrvatska, Zagreb, 1890, str.1-4, 8-12, 69-70, 195 -196.

DODATAK

U Lici, god. 1433. srpnja 16.

Glavari hrvatskih Vlaha čine "slobodšćinu" imanju crkve svetog Ivana u Lici na gori Velebitu.

Mi Anton Tuković i Ivan Herendić, knezi, vladiki, Paval voivoda, i sudci Vlaški, po imeni: Dian Mušković, Juraj Ružić, Matiaš Vlkotić i Matiaš Jelčić, takoje pristava stola Vlaškoga: Matul Rubanović i Mikula Mulgašić, i takoje Ivan Sopković, Milota Pravišić, Lukač Milunović, Tomaš Aladinić, Franko Danilović, Šimun Bilković, Grgur Bekošević i Bartol Čeprić, i vsi dobri Vlasi v Hrvatih: damo viditi vsim, kim se dostoi, pred kih obraz ta naš list pride, da učinismo slobodšćinu vsemu imanju svetoga Ivana crkve v Lici na gori, naiprvo v selu Čelopekam i v Kozlu rogu i v Nadbrdu i drugdi, gdi e imanje svetoga Ivana crkve, ča k noi pristoi, rečenomu imanju i nim kmetom, ki su na nom imanji i ki napred budu, da niedan Vlah i s nami naš brat Hrvackih Vlahov ne imi rečenomu imanju niednoga zla učiniti, ni gajev pasti, ni žit ni senokoš trti, ni rečenih kmetov hasan zeti, ni ukrasti, ni ni ednim zakonom zla ni škode učiniti ni ga stvoriti smite. Na koje posle svetoga Ivana crkve, kada bi na ku potribu poslani, ali bi, bili pri crikvi, da niedan Vlah meiu nami, ki su v naših općinah, nemaji nim poslom niednim zakonom zla ni škode učiniti, ni razbojem zeti, nego e imi vsaki nas pregje hranivši sprovoditi i od zla obarovati cić svetoga Ivana i naših duš spasenja. I ki godi bi Vlah naših općin zlo učinil rečenomu imanju v senokošah, v gajih, v žiti, v tegih, ali bi ga ki ta v imanju rečenomu, ki su i ki napred budu, ukral, ali ju sam uzal, ali bi poslom više pisanim kim godi zakonom zlo ali škodu učinil, da ostaje gospodinu pedeset libar, a strani tolakoje ki zarok plaćen ali neplaćen. A ta list da je tvrd naprid i naše učinenje i danje, a na to dugovanje dasmo prokurature Ivana Sopkovića i Jurja Ružića, da ona mozita za dugovanje svetoga Ivana v Lici na gori govoriti i tirati, zastaviti i napridovati tako, kako su obariteli, ki su crkve više pisane. A to učinismo cić Ivana svetoga i cić naših duš spasenja po našoj dobroj voli, i na to im dasmo ta naš list za vekše verovanje otvoren pod našimi visućimi pečati. Pod let od poroda božja 1433., miseca jula dan 16.

(Priepis glagolskoga izvornika iz 17. vieka u manastiru Trsatskomu.)⁷⁶

⁷⁶ R. Lopašić, *Bihać*, nav. dj., str. 295 – 296.

Citirane isprave u interpretaciji Nade Klaić

I.

Mi Antol' Ivković' i Ivan Herendić' k'nezi vlaški. Pav(a)l' voivoda i sut'ci vlaš'ki po imeni Diēn' Muš'ković, Jurai Ružić', Matiēš Vlkotić' i Matiēš Glčić' takoe pristava rotna stola vlaš'koga Matul' Pribanović' i Mikula Murgašić'. I takoe⁷⁷ Ivan Sopković', Milota Kraišić', Lukač' Milunović', Tomaš' Aladinić', Franko Danilović', Šimun Bilković, Grgur Bekušević' i Bartol' Čepnić' i vsi dobri Vlasi svete krune kraljev'stva ugarskoga v Hrvatih', damo vidjeti vsim' kim' se dostoi pred' kih' obraz' ta naš' list' pride, da učinismo slobodšćinu vsemu iminju svetoga Ivana crikve v Lici na Gori. naipervo selu Čelopekom' i v Kožlu rogu i v Podbrdi i indi gdi e⁷⁸ iminee⁷⁹ svetoga Ivana crikve ča k noi pristoi⁸⁰ rečenomu iminju i nim' kmetom', ki su na nom iminji i ki naprid budu; da niedan Vlah' mei nami naš' brat' hrvackih Vlahov', ne imii rečenomu iminju niednoga zla učiniti: ni gaev', pasti, ni žit', ni sinokoš trti, ni rečenih' kmetov' gusom'⁸¹ vzeti, ni ukrasti, ni niednim zakonom⁸² zla, ni škode učiniti, ni ga stvoriti smiite. I takoe poslom'⁸³ svetoga Ivana crikve, kada bi na ku potribu poslani, ali bili pri crikvi, da niedan Vlah' mei nami ki su v naših' općinah ni imii⁸⁴ nim'⁸⁵ poslom' niednim' zakonom' zla ni škode učiniti ni razboem' vzeti, nego ee imii vsaki nas preehranivši sprovoditi i ot zla barovati⁸⁶ cić'⁸⁷ svetoga Ivana i naših' duš' spasenē. I ki godi bi Vlah' naših' općin' ko⁸⁸ zlu učinil' rečenomu iminju v sinokošah', v gaih, v žiti, v težih⁸⁹, ali bi koga kmeta v iminji rečenom' ki su i ki' naprid' budu ukral, ali gusom' vzal', ali bi poslom' više pisanim' kim godi zakonom' zlo ali škodu učinil', da ostae⁹⁰

⁷⁷ Također.

⁷⁸ Je.

⁷⁹ Imanje, posjed.

⁸⁰ Pripada.

⁸¹ Gusa = razbojničko četovanje.

⁸² Načinom.

⁸³ Sluga, poslanik.

⁸⁴ Ne ima.

⁸⁵ Njima.

⁸⁶ Čuvati.

⁸⁷ Zbog.

⁸⁸ Koje.

⁸⁹ Oranicama.

⁹⁰ Tj. da plati.

gospodinu⁹¹ 50 libar, a strani⁹² tolikoe⁹³. Ki zarok plaćen, ali neplaćen, a ta list' dalje tvrd' naprid i naše učin'en' ee i dan'ee. A na to dlgovan'ee⁹⁴ das'mo prokoratore Ivana Sopkovića i Jurč Ružića da ona mozita za dlgovane svetoga Ivana crikve v Lici na gori govoriti⁹⁵ i tirati, zastaviti⁹⁶ i narediti se tako kako obaritel⁹⁷ ki ee crikve više pisane. A to učinism' cíc' svetoga Ivana i cíc' naših duš' spaseně po našei dobri voli. I nato im' dasmo ta naš' list' za vekše verovan'ee otvoren pod našimi visučimi pečati pod' let' ot poroda božě č. u. j. v. (= 1433), miseca juleč dan ži. (= 19).⁹⁸

II.

Va ime oca i sina i svetoga duha amen. Mi knez Hanž Frankapan, krčki i modruški, cetinski i kliški knez i veće, ban Dalmacije i Hrvat,⁹⁹ damo vidjeti vsakomu človiiku, komu se dostoji, po sem našem otvorenu listu,¹⁰⁰ da pridoše prid nas počteni i dobri muži, bivše virne i prave služe bana Ivaniša Ivanovića,¹⁰¹ vsi dobri Vlasi:¹⁰² Viganj Dubravčić, Ninoje Sanković, Tomaš Ročević, Matijaš Vukčić, Milić Ostojić, Dragić Prodanic, Blaž Kočić, Hrelja Golešević, Vukat Vojinović, Ivaniš Grobačić, Budanj Grubšić, Biloslav Dražević, Jelovac Draživojević, Radivoj Vitković, Bulat Kustražić, Ivan Poznanović i ini vsi dobri Vlasi, pitajuće¹⁰³ i išćuće ot nas dobrih i počtenih zakonov svojih navadnih,¹⁰⁴ ki im su bili za njih bivšega¹⁰⁵ gospodina bana Ivaniša Ivanovića i za njegova oca, kneza Iva-

⁹¹ Gospodin = kralj.

⁹² Oštećenj strani = tj. Crkvi sv. Ivana.

⁹³ Isto toliko.

⁹⁴ Posao.

⁹⁵ Braniti.

⁹⁶ Založiti.

⁹⁷ Odvjetnik.

⁹⁸ Nada Klaić, *Izvori za hrvatsku povijest do 1526. godine*. Školska knjiga, Zagreb, 1972, str. 278-279.

⁹⁹ Knez Anž Frankapan, ban Hrvatske i Dalmacije.

¹⁰⁰ Po ovoj našoj otvorenoj ispravi, tj. isprava koja nije bila pečatom zatvorena.

¹⁰¹ Ban Ivaniš Nelipčić koji je 1434. g. na umoru ostavio svom zetu Anžu Frankapanu, mužu svoje kćeri Katarine, sve svoje posjede. Zato ban Anž i potvrđuje stare povlastice cetinskih "dobrih Vlaha" (plemenitih Vlaha).

¹⁰² Dobri Vlasi ili dobri ljudi = u 15. st. vrlo često sinonim za plemiće.

¹⁰³ Tražeći, zahtijevajući.

¹⁰⁴ Svoje dobro i pošteno uobičajeno pravo.

¹⁰⁵ Pokojnog.

na.¹⁰⁶ I mi smislivše se i vidivše pravo i podobno iskanje i pitanje¹⁰⁷ njih, prijasmo¹⁰⁸ više rečene dobre muže, bivše virne sluge bana Ivaniša, sebi za sluge i svomu ostanku,¹⁰⁹ i učinismo im i dasmo i potvrdismo počtene i dobre i prave njih navadne¹¹⁰ zakone, ki im su bili najpraviji i najbolji za njih bivšega gospodina bana Ivaniša i za njegovu oca kneza Ivana, i kimi su zakoni njim služili oni i njih stariji; a ovo su oni dobri zakoni:

Najpri da ni nad njimi kneza posionoga.¹¹¹ S nami se zgovaraje,¹¹² knez, ki bi im mrzak, da ga su voljni prominiti.

Ki Vlah ima selo,¹¹³ da služi s unčom,¹¹⁴ a ki nima sela, taj na konji šćitom i s mačem, ali strilami i s mačem. Ki ne ide na vojsku, a zapovi mu se, šest libar plaća,¹¹⁵ ot togaj gre¹¹⁶ vojvodi Vlaškomu¹¹⁷ deseto. Da im se ne uzme konj vojnički u podsadu¹¹⁸ ni za nijednu krivinu,¹¹⁹ a da ne vojuju ot Stipana dne do Martinja,¹²⁰ a kada gredu na vojsku, dva dila vojnikov da gre, a treći dio da je napra(v)lja brašnom i kobilami.¹²¹

I da ni nad njimi nijedan Hrvatín vojvoda,¹²² ner¹²³ jedan između njih da je vojvoda nad njimi, ki njim zapovida, s našim se knezom dogovaraje.¹²⁴

¹⁰⁶ Knez Ivan Nelipčić priznao je 1345. g. (vidi pogl. 145) vlast Ludovika I, zato mu je on među ostalim povlasticama potvrdio cetinsko kneštvo kao baštinski posjed.

¹⁰⁷ Traženje.

¹⁰⁸ Primili smo.

¹⁰⁹ Potomcima.

¹¹⁰ Uobičajene.

¹¹¹ Najprije da im nitko nasilno ne postavlja kneza.

¹¹² Neka se s nama dogovore.

¹¹³ Selo = selište, jedinica kmetskog posjeda. To znači da oni Vlasi koji imaju selišta vrše drugačiju službu od onih koji ga nemaju. Većina Vlaha bavi se stočarstvom i ne obrađuje zemlju.

¹¹⁴ Po svoj prilici određeno novčano davanje.

¹¹⁵ Tj. onaj koji ne ide na poziv u vojsku plaća globu 6 libara.

¹¹⁶ Ide.

¹¹⁷ Vojvoda = glavni vojnički vlaški zapovjednik.

¹¹⁸ U zalog.

¹¹⁹ Krivicu. Znači da se Vlasima nije smio oduzimati konj jer su oni išli u službu kao konjanici i od toga su živjeli.

¹²⁰ Vlas su prema tome uspjeli osigurati pravo da ne idu u rat od Stjepanja do Martinja, tj. u doba poljskih radova.

¹²¹ Tj. dvije trećine vojnika vrše vojničku službu, a treća, ide s njima i nosi hranu.

¹²² Vlasi ne dopuštaju da im cetinski knez postavi Hrvata za vojvodu.

¹²³ Nego.

¹²⁴ Vlaški vojvoda i knez (koji je također njihov čovjek, ali i vlastelinski činovnik) treba da zajedno surađuju.

I da im je pitanje¹²⁵ poda Vsinjem,¹²⁶ a na njih pitanje da ne sida ni jedan Hrvatini,¹²⁷ ner njih knez i suci njih. I da ima njih knez i suci dvakrat u godišću po Vlasih pojti,¹²⁸ po vsih jedino više rečenih. I da ni meju njime oplinika zatiskom,¹²⁹ ner što bi koga pravda dopitala.¹³⁰ I ot svakoga osuda¹³¹ da im se tretina ostavlja, a sucem deseto gre ot osudov, a ot našega dohotka¹³² knez deseto li¹³³ ot osudov. I tko bi osuda dopal,¹³⁴ da mu se uzme ovca za libru,¹³⁵ a krava za šest libar. I da mu se ima rok učiniti do dvadeset dan, a ako je dotle ne iskupi, da je zgiblo.¹³⁶

Da ima dati vsaki stan¹³⁷ o Jurjevoj(!) ovna ili ovcu, a ovna prihodnika,¹³⁸ ter sir; a tko je toli ubog,¹³⁹ ter sira nima, a on vrvču,¹⁴⁰ ter podimni dukat,¹⁴¹ po njih zakonu sedamdeset i četiri bolanče,¹⁴² tko ima kljuse i trideset brav; a tko je ubožiji¹⁴³ dva dukat ali¹⁴⁴ imri,¹⁴⁵ i jeseni o Martinjoj da imaju davati po svom zakonu ot svakoga kljuseta dinar,

¹²⁵ Sud, sudski stol.

¹²⁶ "Poda Vsinjem" = ispod sinjske utvrde, u sinjskoj varoši.

¹²⁷ Da na njihovu sudu ne bude sudac ni jedan Hrvat.

¹²⁸ Knez i suci dužni su dva puta godišnje običi čitavo vlaško naselje (po Vlasih pojti).

¹²⁹ Da ne bude oplinika zatiskom = da nitko ne bude silom opljačkan.

¹³⁰ Što bi kome pravda (sud) dosudila.

¹³¹ Novčana kazna, globa.

¹³² Tj. od vlastelinova prihoda.

¹³³ Također.

¹³⁴ Tko bi bio osuđen na novčanu kaznu.

¹³⁵ Kako Vlasi imaju malo gotova novca, kazne se pretvaraju u jednaku vrijednost u stoci.

¹³⁶ Osuđeni dobiva rok od dvadeset dana da iskupi ovcu ili kravu; ako ih u tom roku ne iskupi, ne dobiva ih natrag.

¹³⁷ Stanovi ili katuni, vlaška stočarska naselja ili ljetna prebivališta u planinama.

¹³⁸ Janje.

¹³⁹ Siromašan.

¹⁴⁰ Vrvča (veronensis) = sitan novac.

¹⁴¹ Podimni dukat = novčano davanje po "dimu", poreznoj vlaškoj jedinici.

¹⁴² Cetinski Vlasi obračunavali su dukat drugačije nego što je to bilo u dalmatinskim gradovima. Dukat po njihovu računu ima 74 bolanče i plaća ga onaj tko ima najmanje "kljuse i trideset brav".

¹⁴³ Siromašniji.

¹⁴⁴ Ovo mjesto nije jasno; vjerojatno je nešto izostavljeno ili loše prepisano.

¹⁴⁵ Prema R. Lopašiću neka vrsta novca.

dalje katunari¹⁴⁶ i dvornikov.¹⁴⁷ A u Cetini¹⁴⁸ da ne daju nigdir trgovine.¹⁴⁹ I da ni ot njih obišenika¹⁵⁰ ni za jednu krivinu. I da više rečeni muži, vsi dobri katunari, ot svojih ljudi pol dohodak da sebi ustavljaju dukatov,¹⁵¹ kako im je bilo za njih bivšega gospodina bana Ivaniša. I da ne more otdati¹⁵² Vlah na Vlaha sto libar, ki sam nima sto libar. I da ne more otdati najamnik¹⁵³ ni lovas¹⁵⁴ na gospodara,¹⁵⁵ i Srblin da ne more otdati na Vlaha, ni Vlah na Srblina. I da ni meju njimi ku. a stav... ović ni svidok ni porotnik,¹⁵⁶ ni nitkor ot njih da ni časnik; ni da je virovan mimo četire bolanče.¹⁵⁷ I da ne daju travnine na planini, ni u zimišćih, ni indi, gdi nisu davali za bana Ivaniša,¹⁵⁸ kada je¹⁵⁹ je nakon sebe ostavil. I da ne drže Hrvati Vlahov mimo jednoga bravara.¹⁶⁰

Dalje knez Vlaški i vsi više pisani dobri muži, vsi katunari, nam prijaše i zavezaše se¹⁶¹ virom i dušom svojom, da hote¹⁶² nam virno (služiti) i našem ostanku,¹⁶³ a mi se njim obitovasmo¹⁶⁴ i na toj prijasmu¹⁶⁵ našom ričju gospockom, da je hoćemo u vsih njih više pisanih zakonih

¹⁴⁶ Katunari ili kapetani = niži vojnički vlaški zapovjednici.

¹⁴⁷ Dvornik = vlastelinski činovnik.

¹⁴⁸ U cetinskom kneštvu.

¹⁴⁹ Tržnu pristojbu od robe što je voze na prodaju.

¹⁵⁰ Nitko ne smije biti obješen za prijestup koji je načinio.

¹⁵¹ Katunarima pripada polovica prihoda od "podimnog dukata".

¹⁵² Smisao ove odredbe vjerojatno je ovaj: ni jedan Vlah ne smije tužiti drugog Vlaha zbog stvari koja je vrednija od 100 libara ako sam nema imovine u tolikoj vrijednosti. Naime, onaj koji krivo optuži upada u kaznu koju je optuženi morao platiti.

¹⁵³ Plaćenik.

¹⁵⁴ Konjušar.

¹⁵⁵ Plaćenik ili sluga ne smije tužiti svoga gospodara.

¹⁵⁶ Ime nije čitljivo; vjerojatno je riječ o nekom Vlaha koji nije bio vjerodostojna osoba.

¹⁵⁷ Ne može svjedočiti na sudu za stvar vredniju od 4 bolanče.

¹⁵⁸ Za Vlahe je bila vrlo važna povlastica oprost od plaćanja travarine (travnine). Prema tekstu ovog privilegija vidi se da su cetinski Vlasi bili doista povlašteni jer nigdje nisu plaćali travarinu za svoju stoku (u planinama, zimovalištima na podnožju planina).

¹⁵⁹ Ih.

¹⁶⁰ Bravar = pastir, čuvar stoke.

¹⁶¹ Zakleše se.

¹⁶² Hoće.

¹⁶³ Potomcima.

¹⁶⁴ Obećasmo.

¹⁶⁵ Prihvatismo.

tvrditi¹⁶⁶ i održati viku vičnim zakonom, nje i njih ostanak, dokle nam pravo i virno služe. I na to im dasmo taj naš otvoren list, jere vsi ovi više pisani dobri muži katunari svojom braćjom i svojimi katunami i svojimi općinama obitovaše se i prijaše i obvezaše virami i dušami svojimi, da nas i naš ostanak oni i njih ostanak hote virno i pravo služiti svojimi glavami i svojim blagom i svom svojom moćju i ne ostaviti nas i naš ostanak protiv vsakomu človiiku.

Pisan na Klisi,¹⁶⁷ miseca marča¹⁶⁸ osmi na deste dan¹⁶⁹ va litih rojstva¹⁷⁰ Isukrstova 1436. lito. I na vse ovoj više rečeno prijasma im tvrdo, dalje, što bi i njih zgovorom i š njih dobrom voljom bilo.¹⁷¹

¹⁶⁶ Potvrditi.

¹⁶⁷ U Klisu.

¹⁶⁸ Ožujka.

¹⁶⁹ Osamnaesti dan.

¹⁷⁰ Godine rođenja.

¹⁷¹ N. Klaić, *Izvori za hrvatsku povijest do 1526. godine*. Školska knjiga, Zagreb, 1972, str. 279-303.